

Воропай Любов Анатоліївна,

аспірантка кафедри політології та філософії Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, 61001, м. Харків, просп. Московський 78, тел. (057) 732 30 42, e-mail: Liubov.Voropai@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-0677-8513>

СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ УЧАСНИКІВ АТО: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Наукова стаття присвячена комплексному дослідженню та визначенню соціальних стандартів у сфері захисту учасників АТО.

Авторкою визначено, що соціально-економічна ситуація в Україні тісно пов'язана із переходом до ринкових відносин, що обумовлює необхідність реалізації принципово іншої державної політики у даній сфері. У сучасних ринкових умовах соціальна політика будь-якої держави представлена у вигляді єдності п'яти її основних елементів: забезпечення зайнятості, регулювання доходів населення, соціальні гарантії, соціальний захист, охорона здоров'я та екологічна безпека населення. Внаслідок чого, найважливішою ланкою соціальної політики повинна бути система державних соціальних стандартів, яка передбачає цілеспрямовану діяльність держави в питаннях гарантованого і більше справедливого задоволення матеріальних і духовних потреб громадян.

З урахуванням представлених висновків доведено, що соціальні стандарти може бути визначено в якості сукупності правил та характеристик, встановлених на законодавчому рівні з метою прямого та опосередкованого обґрунтування соціальних прав та гарантій по відношенню до учасників АТО.

Визначено, що не дивлячись на широкий спектр досить різноманітних соціальних стандартів учасників АТО, найбільш важливими та життєвонеобхідними є лише дві групи: соціальні стандарти направлені на забезпечення мінімальних соціальних гарантій (прожитковий мінімум, мінімальний розмір пенсійного забезпечення та соціальної допомоги, норми забезпечення освітніми та медичними послугами тощо); а також – раціональні, тобто середні стандарти, які є індикаторами соціальної ситуації в державі та соціального благополуччя учасників АТО (пільги щодо забезпеченості житлом, показники якості їх життя тощо).

Доктринальний аналіз положень нормативних актів, а також соціальних пільг передбачених для учасників АТО дозволив зробити висновок, що ключовим індикатором кожного соціального стандарту є соціальні норми і нормативи, під якими необхідно розуміти показники необхідного споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг та забезпечення освітніми, медичними, житлово-комунальними, соціально-культурними послугами.

Констатовано, що перспективи подальших досліджень мають полягати у поглибленому вивченні та виробленні конкретних пропозицій щодо соціальних стандартів учасників АТО з метою забезпечення оптимального розвитку соціальних відносин та задоволення їхніх життєвонеобхідних потреб.

Ключові слова: державне управління, соціальний захист учасників АТО, законодавство у сфері соціального захисту, нормативно-правове забезпечення, соціальний захист, державне регулювання соціального захисту, стандарти соціального захисту.

Voropay Lyubov Anatolyevna,

Graduate student of department of political science and philosophy Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration attached to the Office of the President of Ukraine, 61001, Kharkiv, Moskovsky Ave 78, tel. (057) 732 30 42, e-mail: Liubov.Voropai@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-0677-8513>

SOCIAL STANDARDS IN THE SPHERE OF PROTECTION OF PARTICIPANTS OF ATO: THEORETICAL-APPLIED ANALYSIS

Abstract. The scientific article is devoted to a complex research and definition of social standards in the sphere of protection of participants of ATO.

By the author, it defined that a social and economic situation in Ukraine connected with transition to the market relations what causes need of realization essentially of other state policy in this sphere. In modern market conditions, social policy of any state presented in the form of unity of five of its basic elements: employment, regulation of income of the population, social guarantees, social protection, health care and environmental safety of the population. Owing to what, the system of the state social standards, which provides purposeful activity of the state in questions of the guaranteed and fairer satisfaction of material and spiritual needs of citizens, has to be the major a link of social policy.

Taking into account the presented conclusions it proved what social standards defined as set of the rules and characteristics established at the legislative level for the purpose of direct and mediated justification of the social rights and guarantees in relation to participants of ATO.

It defined that despite a wide range enough various social standards of participants of ATO, the most important and are necessary only two groups are: social standards are aimed at providing the minimum social guarantees (a living wage, the minimum amount of provision of pensions and social help, norm of providing with educational and medical services, etc.); and also – rational, that is average standards which are indicators of a social situation in the state and social wellbeing of participants of ATO (privileges on security with housing, indicators of quality of their life, etc.).

Doctrinal the analysis of provisions of regulations and also social privileges of the ATO provided for participants allowed to draw a conclusion that social norms and standards as which it is necessary to understand indicators of necessary consumption of food, nonfoods and services and providing with educational, medical, housing-and-municipal, welfare services are the key indicator of each social standard.

It noted that prospects of further researches have to consist in profound studying and elaboration of specific proposals of rather social standards of participants of ATO for ensuring optimum development of the social relations and satisfaction them vitally needs.

Keywords: public administration, social protection of participants of ATO, the legislation in the sphere of social protection, standard legal support, social protection, state regulation of social protection, standards of social protection.

Постановка проблеми. На сучасному етапі становлення й розвитку української державності все частіше набуває актуальності питання функціонування й забезпечення концептуальних принципів соціальної держави. Переважна більшість досліджень присвячена етимологічному визначенню сутності соціальної держави, її функцій та особливостей. Разом з тим більшість фахівців сходяться в тому, що соціальною можна назвати таку державу, яку будує свою політику з урахуванням інтересів усіх без винятку соціальних верств і груп, що складають сучасне українське суспільство.

У Конституції закріплено, що Україна є соціальною, правовою державою [1]. Але, вказуючи про належність нашої країни до соціальної, слід пам'ятати не лише про її якісні характеристики, але й про кількісні індикатори, що прямо та опосередковано відображають її соціальний зміст та спрямованість. Соціальні стандарти відносяться саме до таких кількісних індикаторів, які визначають нормативи соціальної політики і дозволяють проводити порівняльний аналіз, в тому числі і з іншими країнами.

При чому, зазначені положення набувають ще більшого значення по відношенню до окремих структурних елементів українського суспільства, які є найбільш вразливими у зв'язку із особливим правовим та соціальним статусом, що яскраво простежується на прикладі учасників АТО.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретико-правових проблем соціального захисту, в цілому, у різні часи привалювали з наукової точки зору різних вчених: правників, соціологів, педагогів, а також фахівців в сфері державного управління. Безпосередньо інститут соціального захисту населення знайшов своє закріплення та аналіз

у наукових працях таких вчених як: М. Білинська, Н. Волгіна, М. Кравченко, В. Лаврухін, О. Морозова, Б. Ракитський, Н. Рімашевська, О. Холостова, Л. Якушев, С. Янова.

Безпосередньо державному регулюванню соціального захисту в Україні присвячені наукові розробки В. Бідак, В. Гайдуцького, В. Скуратівського, а окремі особливості соціального забезпечення учасників АТО та їхніх сімей були предметом дослідження П. Ворони, Л. Сіньова, І. Грабчук, О. Кондратенка та ін.

Але, попри сталий науковий інтерес до інституту соціального захисту, визначення його стандартів на прикладі особливо важливої соціальної групи – учасників АТО залишається малодослідженою проблематикою, що й зумовило науковий інтерес авторки.

Внаслідок чого **метою** даної статті є повне, всебічне та доктринальне дослідження стандартів соціального захисту учасників АТО з урахуванням положень вітчизняного законодавства, державної політики та міжнародного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічна ситуація в Україні тісно пов'язана із переходом до ринкових відносин, що обумовлює необхідність реалізації принципово іншої державної політики у даній сфері. У сучасних ринкових умовах соціальна політика будь-якої держави представлена у вигляді єдності п'яти її основних елементів: забезпечення зайнятості, регулювання доходів населення, соціальні гарантії, соціальний захист, охорона здоров'я та екологічна безпека населення.

Найважливішою ланкою соціальної політики повинна бути система державних соціальних стандартів, яка передбачає цілеспрямовану діяльність держави в питаннях гарантованого і більше справедливого задоволення

матеріальних і духовних потреб громадян. Для вирішення зазначених питань 05 жовтня 2000 року було прийнято Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» № 2017-III, а також з метою визначення пріоритетів державної соціальної політики щодо забезпечення потреб людини в матеріальних благах і послугах та фінансових ресурсів для їх реалізації [2].

Природньо, що цілком очевидним постає питання щодо етимологічного змісту поняття «стандарт», яке законодавцем визначається досить по-різному.

Зокрема, відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про стандартизацію» від 05 червня 2014 року № 1315-VII стандарт – це нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері [3]. А у відповідності до ч. 1 ст. 1 Закону України державні соціальні стандарти – встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій [2].

Таким чином, в контексті даного дослідження соціальний стандарт може бути визначено в якості сукупності правил та характеристик, встановлених на законодавчому рівні з метою прямого та опосередкованого обґрунтування соціальних прав та гарантій по відношенню до учасників АТО.

В цілому, формування і застосування державних мінімальних соціальних стандартів здійснюються виходячи з таких принципів: дотримання гарантій достатнього життєвого рів-

ня для кожного; законодавчого встановлення найважливіших державних соціальних стандартів і нормативів; диференційованого за соціально-демографічними ознаками підходу до визначення нормативів; наукової обґрунтованості норм споживання та забезпечення; соціального партнерства; гласності та громадського контролю при їх визначенні та застосуванні; урахування вимог норм міжнародних договорів України у сфері соціального захисту та трудових відносин.

Державні соціальні стандарти і нормативи формуються, встановлюються та затверджуються у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України за участю та погодженням з іншими сторонами соціального партнерства, наприклад органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськими організаціями, незалежними експертами залучених на засадах гласності, а в окремих випадках об'єднаннями профспілок.

Незалежно від категорії громадян чи прошарку суспільства ключовим, тобто базовим державним соціальним стандартом є прожитковий мінімум, встановлений законом, на основі якого визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти тощо.

У зв'язку з проведенням на сході України антитерористичної операції питання захисту прав учасників АТО, членів їх сімей, внутрішньо переміщених осіб та постраждалих внаслідок зазначеної операції на сьогоднішній день є одним із найважливіших напрямків діяльності держави. На сьогоднішній день чинним законодавством передбачено чимало актів, які в різній мірі передбачають захист прав та інтересів, надання матеріальної до-

помоги, пільг та інше соціальне забезпечення учасникам АТО та членам їх сімей [4].

Затверджена указом Президента України від 25 серпня 2015 року №501/2015 Національна стратегія у сфері прав людини, зосереджена на вирішенні основних системних проблем у сфері захисту прав і свобод людини та нових викликах суспільства, але не вичерпує повністю проблематику у зазначеній сфері [5]. Удосконалення системи захисту прав і свобод людини має здійснюватися з урахуванням як вітчизняного досвіду, так і напрацьованих та апробованих міжнародною спільнотою засад і принципів. У цьому зв'язку доцільно апробувати досвід Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, правозахисних організацій України, Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, інших міжнародних організацій, а також практики Європейського суду з прав людини.

Серед основних та ключових нормативно-правових актів в сфері соціального захисту й стандартів є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року №3551-ХІІ, за результатами внесення змін до якого, учасників АТО було ототожнено із учасниками бойових дій. Відповідно до ст. 12 даного Закону України учасникам бойових дій надаються такі соціальні пільги як:

1) безплатне одержання ліків, лікарських засобів, імунобіологічних препаратів та виробів медичного призначення за рецептами лікарів;

2) першочергове безплатне зубопротезування (за винятком протезування з дорогоцінних металів);

3) безоплатне забезпечення санаторно-курортним лікуванням або одержання компенсації вартості само-

стійного санаторно-курортного лікування. Порядок надання путівок, розмір та порядок виплати компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування визначаються Кабінетом Міністрів України;

4) 75-процентна знижка плати за користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених чинним законодавством;

5) 75-процентна знижка плати за користування комунальними послугами (газом, електроенергією та іншими послугами) та скрапленим балонним газом для побутових потреб в межах середніх норм споживання;

6) 75-процентна знижка вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населенню, для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення;

7) безплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських і міжміських маршрутів тощо;

8) користування при виході на пенсію (незалежно від часу виходу на пенсію) чи зміні місця роботи поліклініками та госпіталями, до яких вони були прикріплені за попереднім місцем роботи;

9) щорічне медичне обстеження і диспансеризація із залученням необхідних спеціалістів;

10) першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптеках та першочергова госпіталізація;

11) виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 процентів середньої заробітної плати незалежно від стажу роботи;

12) використання чергової щорічної відпустки у зручний для них час, а також одержання додаткової відпустки із збереженням заробітної плати строком 14 календарних днів на рік;

13) переважне право на залишення на роботі при скороченні чисельності чи штату працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці та на працевлаштування у разі ліквідації підприємства, установи, організації;

14) першочергове забезпечення жилою площею осіб, які потребують поліпшення житлових умов, та першочергове відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, садівництва і городництва, першочерговий ремонт жилих будинків і квартир цих осіб та забезпечення їх паливом;

15) одержання позики на будівництво, реконструкцію або капітальний ремонт жилих будинків і подвірних будівель, приєднання їх до інженерних мереж, комунікацій, а також позики на будівництво або придбання дачних будинків і благоустрій садових ділянок з погашенням її протягом 10 років починаючи з п'ятого року після закінчення будівництва. Зазначені позики надаються у порядку, який визначається Кабінетом Міністрів України;

16) першочергове право на вступ до житлово-будівельних (житлових) кооперативів, кооперативів по будівництву та експлуатації колективних гаражів, стоянок для транспортних засобів та їх технічне обслуговування, до садівницьких товариств, на придбання матеріалів для індивідуального будівництва і садових будинків;

17) безплатний проїзд один раз на два роки (туди і назад) залізничним, водним, повітряним або міжміським автомобільним транспортом, незалежно від наявності залізничного спо-

лучення, або проїзд один раз на рік (туди і назад) вказаними видами транспорту з 50-процентною знижкою;

18) зі сплати податків, зборів, мита та інших платежів до бюджету відповідно до податкового та митного законодавства;

19) позачергове користування всіма послугами зв'язку та позачергове встановлення на пільгових умовах квартирних телефонів;

20) першочергове обслуговування підприємствами, установами та організаціями служби побуту, громадського харчування, житлово-комунального господарства, міжміського транспорту;

21) позачергове обслуговування закладами та установами, що надають соціальні послуги з догляду;

22) учасникам бойових дій на території інших держав надається переважне право на вступ до закладів вищої, фахової передвищої освіти, право на позаконкурсний вступ до закладів професійної (професійно-технічної) освіти і на курси для одержання відповідних професій.

Учасникам бойових дій пенсії або щомісячне довічне грошове утримання чи державна соціальна допомога, що виплачується замість пенсії, підвищуються в розмірі 25 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Щорічно до 5 травня учасникам бойових дій виплачується разова грошова допомога у розмірі, який визначається Кабінетом Міністрів України в межах бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України.

Держава забезпечує учасникам бойових дій та їх дітям, у тому числі дітям, які навчаються за денною формою навчання у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, – до закінчення такими дітьми закладів освіти,

але не довше ніж до досягнення ними 23 років, державну цільову підтримку для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти у державних та комунальних закладах освіти.

Державна цільова підтримка для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти надається у вигляді: повної або часткової оплати навчання за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів; пільгових довгострокових кредитів для здобуття освіти; соціальної стипендії; безоплатного забезпечення підручниками; безоплатного доступу до мережі Інтернет, систем баз даних в закладах освіти; безоплатного проживання в гуртожитку; інших заходів, затверджених Кабінетом Міністрів України [6].

Питання соціального захисту учасників антитерористичної операції регулюються також Указом Президента України «Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції», Кодексом законів про працю України, законами України «Про встановлення державної допомоги постраждалим учасникам масових акцій громадського протесту та членам їх сімей», «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про відпустки» та іншими нормативними актами.

Доктринальний аналіз положень зазначених нормативних актів, а також соціальних пільг передбачених для учасників АТО дозволяє зробити висновок, що ключовим індикатором

кожного соціального стандарту є соціальні норми і нормативи, під якими необхідно розуміти показники необхідного споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг та забезпечення освітніми, медичними, житлово-комунальними, соціально-культурними послугами.

А отже, всю сукупність структурних елементів та напрямків соціального захисту учасників АТО можна об'єднати у такі соціальні стандарти як:

- в залежності від сфери застосування: у сфері доходів; у сфері соціальних послуг; у сфері житлово-комунального обслуговування; у сфері транспортного обслуговування та зв'язку; у сфері охорони здоров'я; у сфері забезпечення навчальними закладами; у сфері обслуговування закладами культури; у сфері обслуговування закладами фізичної культури та спорту; у сфері побутового обслуговування, торгівлі та громадського харчування;

- в залежності від суб'єктного складу: ті, які безпосередньо стосуються учасників АТО; ті, які стосуються учасників АТО та членів їхніх сімей; ті, які стосуються учасників АТО, але можуть реалізуватися лише членами їхніх сімей;

- за ступенем визначеності: стандарти, які стосуються прав та гарантій, які є абсолютними та не потребують вчинення жодних дій з боку учасників АТО; стандарти, які стосуються прав та гарантій, які є відносними та потребують вчинення певних юридично-значимих дій з боку учасників АТО (наприклад, отримання окремих витягів, довідок, заповнення декларацій з метою отримання тієї чи іншої соціальної пільги) [7, с. 32; 8, с. 86];

- за терміном дії: строкові; безстрокові; разові [9, с. 26].

Варто зазначити, що не дивлячись на широкий спектр досить різноманітних соціальних стандартів учасників

АТО, вважаємо, що найбільш важливими та життєвонеобхідними є лише дві групи: соціальні стандарти направлені на забезпечення мінімальних соціальних гарантій (прожитковий мінімум, мінімальний розмір пенсійного забезпечення та соціальної допомоги, норми забезпечення освітніми та медичними послугами тощо); а також друга група – раціональні, тобто середні стандарти, які є індикаторами соціальної ситуації в державі та соціального благополуччя учасників АТО (пільги щодо забезпеченості житлом, показники якості їх життя тощо).

З метою впровадження соціальних стандартів учасників АТО в межах окремих адміністративно-територіальних одиниць у досить різноманітних сферах суспільного та державного життя місцевою владою додатково розробляються допоміжні заходи й гарантій із залученням необхідних грошових коштів, наприклад за результатами підбиття підсумків щодо реалізації соціальних стандартів учасникам АТО в межах Сумської області констатовано, що з обласного бюджету у 2019 році надано матеріальну допомогу 16 сім'ям загиблих та 142 постраждалим військовослужбовцям, які брали участь в АТО/ООС на загальну суму 4,8 млн гривень, 16 сім'ям загиблих – на поліпшення матеріально-побутових умов на загальну суму 433,5 тис. гривень; забезпечено твердим паливом 1494 сім'ї військовослужбовців, або надано компенсацію замість нього – на загальну суму 4 млн гривень; виплачено компенсацію за проходження обстеження методом магнітно-резонансної томографії 29 військовослужбовцю на загальну суму 36,2 тис. гривень; відшкодовано вартість робіт із встановлення пам'ятників та облаштування місць поховання загиблих (померлих) воїнів 13 роди-

нам на загальну суму 142,9 тис. гривень [10].

За станом на перший квартал 2020 року на території Харківської області виплачено пільг та житлових субсидій учасникам АТО на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу на суму 20, 949 тис. гривень, що на 23% більше у порівнянні із аналогічним періодом минулого року, а також вжито заходи із психологічної реабілітації, соціальної та професійної адаптації, забезпечення санаторно-курортним лікуванням постраждалих на суму в 280, 77 тис. гривень, що також більше у порівнянні із минулим роком на 33% [11].

В той же час, аналіз виконання та дотримання соціальних стандартів по відношенню до учасників АТО на інших територіях України, свідчить про відсутність чітких та дієвих механізмів впровадження соціальної допомоги зазначеній категорії громадян, що пов'язано й з відсутністю дієвого контролю з боку окремих наглядових державних органів. Вважаємо, що зазначені недоліки можуть бути усунуті за прикладом інших держав, наприклад Канади, у якій функціонує управління омбудсмена у справах ветеранів до функціональних обов'язків якого належить забезпечення соціальних стандартів та вільний доступ до державних програм [12].

Висновки. Виходячи з вищевикладеного можна зробити висновок про те, що соціальні стандарти мають бути визначені в якості сукупності правил та характеристик, встановлених на законодавчому рівні з метою прямого та опосередкованого обґрунтування соціальних прав та гарантій по відношенню до учасників АТО. Серед численної кількості різноманітних соціальних стандартів найбільш важливими та життєвонеобхідними

є лише дві групи: соціальні стандарти направлені на забезпечення мінімальних соціальних гарантій та раціональні соціальні стандарти, тобто середні стандарти, які є індикаторами соціальної ситуації в державі загалом й соціального благополуччя учасників АТО.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому вивченні та виробленні конкретних пропозицій щодо соціальних стандартів учасників АТО з метою забезпечення оптимального розвитку соціальних відносин та задоволення їхніх життєвонеобхідних потреб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Закон України Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : прийнятий 05.10.2000 року №2017-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 48. Ст. 409.

3. Закон України Про стандартизацію : прийнятий 05.06.2014 року № 1315-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 31. Ст. 1058.

4. Захисту прав учасників АТО, членів їх сімей, внутрішньо переміщених осіб найважливіших напрямків діяльності держави. *Головне управління Державної фіскальної служби у Рівненській області*. URL: <http://rv.sfs.gov.ua/diialnist/ya-mayu-pravo!/360019.html> (дата звернення 12.III.2020).

5. Указ Президента України Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини : прийнятий 25.08.2015 року №501/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. №69. Стр. 12. Ст. 2257.

6. Закон України Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту:

прийнятий 22.10.1993 року №3551-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. №45. Ст. 425.

7. Миронова Т. К. Право и социальная защита. Москва : Права человека, 2006. 336 с.

8. Гансова Е. А. Методологічні засади соціальної політики. *Актуальні проблеми політики*, 1997. Вип. 12. С. 84–91.

9. Горностаєва Л. Проблеми соціально-культурної реабілітації інвалідів. *Соціально-культурна реабілітація інвалідів*, 2003. № 3. С. 26–27.

10. Підсумки роботи соціальної сфери в регіоні підбили на Сумщині. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/18211.html> (дата звернення 21.III.2020).

11. Основні показники діяльності Управління праці та соціального захисту населення Харківської міської ради станом на 01.03.2020 року. *Департамент праці та соціальної політики Харківської міської ради*. URL: <https://soczahist.kharkov.ua/2020/03/%d0%be%d1%81%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%bd%d1%96-%d0%bf%d0%be%d0%ba%d0%b0%d0%b7%d0%bd%d0%b8%d0%ba%d0%b8-%d0%b4%d1%96%d1%8f%d0%bb%d1%8c%d0%bd-%d0%be%d1%81%d1%82%d1%96-%d1%83%d0%bf%d1%80%d0%b0%d0%b2%d0%bb-16/> (дата звернення 19.III.2020).

12. Veterans Affairs Canada. URL: <http://www.veterans.gc.ca/eng/about-us/veterans-billof-rights> (дата звернення 30.III.2020).

REFERENCES:

1. Konstytutsiya Ukrayiny: pryynyata na p'yatyi sesiyi Verkhovnoyi Rady Ukrayiny 28 chervnya 1996 roku [The Constitution of Ukraine: adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996]. (1996, June 28). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*. Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].

2. Zakon Ukrayini Pro derzhavni socialni standarti ta derzhavni socialni

garantiyi : priinyatij 05.10.2000 roku №2017-III [Law of Ukraine, on the state social standards and state social guarantees from Oct. 5, 2000, № 2017-III] (2000, October 5). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*. Kyiv : Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].

3. Zakon Ukrainy Pro standartizaciyu : priinyatij 05.06.2014 roku № 1315-VII. [Law of Ukraine, on standardization from Jun. 5, 2014, № 1315-VII] (2014, June 5). *Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukrainy. – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*. Kyiv : Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].

4. Golovne upravlinnya Derzhavnoyi fiskalnoyi sluzhbi u Rivnenskiy oblasti «Zahistu prav uchashchikiv ATO, chleniv yih simej, vnutrishno peremishenih osib najvazhlivishih napryamkiv diyalnosti derzhavi» [Head department of the public fiscal service in the Rivne region. «Protection of the rights of participants of ATO, members of their families, internally displaced persons of the major activities of the state».]. Retrieved from <http://rv.sfs.gov.ua/diialnist/ya-mayu-pravo!/360019.html/> [in Ukrainian].

5. Ukaz Prezidenta Ukrainy Pro zatverdzhennya Nacionalnoyi strategiyi u sferi prav lyudini : priinyatij 25.08.2015 roku №501/2015. [Decree of the President of Ukraine, on the adoption of national strategy in human rights from Aug. 25, 2015, №501/2015]. (2015, August 25). *Oficijnij visnik Ukrainy. – Official bulletin of Ukraine. 2015*. [in Ukrainian].

6. Zakon Ukrainy Pro status veteraniv vijni, garantiyi yih socialnogo zahistu: priinyatij 22.10.1993 roku №3551-XII. [Law of Ukraine, on the status of veterans of war, guarantees of their social protection from Oct. 22, 1993, № 3551-XII] (1993, October 22). *Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*. Kyiv : Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].

7. Mironova, T.K. (2006). *Pravo i socialnaya zashita [Right, number protection]*. Moscow: Human rights [in Russian].

8. Gansova, E.A. (1997). Metodologichni zasadi socialnoyi politiki [Methodological principles of social policy]. *Aktualni problemi politiki. – Current problems of political*, 12, 84-91.

9. Gornostayeva, L. (2003). Problemi socialno-kulturnoyi reabilitaciyi invalidiv [Problem of welfare rehabilitation of disabled people]. *Socialnij zahist. – Social protection*, 3, 26–27.

10. Ministerstvo socialnoyi politiki Ukrainy. «Pidsumki roboti socialnoyi sferi v regioni pidbili na Sumshini» [Ministry of social policy of Ukraine «The results of work of the social sphere in the region were summed up in Sumshchina»]. *m.sp.gov.ua/news/18211.html*. Retrieved from <https://www.m.sp.gov.ua/news/18211.html/> [in Ukrainian].

11. Departament praci ta socialnoyi politiki Harkivskoyi miskoyi radi «Osnovni pokazniki diyalnosti Upravlinnya praci ta socialnogo zahistu naseleण्या Harkivskoyi miskoyi radi stanom na 01.03.2020 roku» [Department of work and social policy of the Kharkiv city council «Key performance indicators of management of work and social protection of the population of the Kharkiv city council as of 01.03.2020»]. *soczhahist.kharkov.ua* Retrieved from <https://soczhahist.kharkov.ua/2020/03/%d0%be%d1%81%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%bd%d1%96-%d0%bf%d0%be%d0%ba%d0%b0%d0%b7%d0%bd%d0%b8%d0%ba%d0%b8-%d0%b4%d1%96%d1%8f%d0%bb%d1%8c%d0%bd-%d0%be%d1%81%d1%82%d1%96-%d1%83%d0%bf%d1%80%d0%b0%d0%b2%d0%bb-16/> [in Ukrainian].

12. Veterans Affairs Canada. Retrieved from <http://www.veterans.gc.ca/eng/about-us/veterans-billof-rights/> [in English].